

Korzyści z podejrzliwości, czyli o wiarygodności informacji

WIEDZA W PIGUŁCE

Czasami zdobyta przez nas informacja nie jest rzetelna. Czasem jest zwykłą plotką, czasem zawiera tylko część prawdy. Takie doświadczenia uczą krytycznego podejścia do informacji oraz tego, że zawsze należy sprawdzić ich wiarygodność. Szczególnie, jeśli zależy od nich ocena w szkole albo czyjeś dobre imię.

Rzadko kiedy zdarzają się bezstronne artykuły, a i one przekazują tylko wybrane informacje na dany temat. Np. dziennikarze opisują pewne fakty, a pomijają inne. W ten sposób wpływają na to, jak oceniamy przedstawiane sytuacje.

Większość materiałów dostępnych w internecie zawiera opinie ich autorów. Nawet jeśli na pierwszy rzut oka artykuł jest informacyjny, podczas uważnej lektury odkryjesz subiektywny punkt widzenia.

Oddzielenie opinii od faktów jest kluczowe w krytycznej ocenie tekstów. Pozwala na zbliżenie się do prawdy i umożliwia wyrobienie własnej opinii na dany temat, a w dorosłym życiu ustrzeże cię przed manipulacjami.

Zlewanie się informacji i opinii łatwo zaobserwować w reklamach. Z jednej strony opowiadają one o produkcie — np. że szampon jest przeciwłupieżowy. Z drugiej zaś przedstawiają subiektywną ocenę: że jest skuteczny czy najlepszy. Warto zwrócić uwagę na pojawianie się takich ocenających określeń przy czytaniu różnych tekstów.

Często potrzebujemy opinii innych, by podjąć jakąś decyzję. Wówczas musimy wybierać spośród wielu wypowiedzi te, którym zaufamy. Sposoby na ocenę wiarygodności oraz użyteczności opinii i informacji są podobne. Oto najważniejsze z nich:

- Oceń, czy uzyskany materiał zawiera poszukiwane informacje.
- Sprawdź wiarygodność źródła, np. serwisu internetowego, na którym umieszczony jest tekst. Czy zwykle publikują tam godni zaufania autorzy? Czy źródło jest często aktualizowane?
- Rozpoznaj autora. Czy jego wiedza jest pogłębiona? Czy jest rzetelny? Czy stara się być bezstronny, opowiada o różnych punktach widzenia? Czy nie miałby korzyści z zaciemniania prawdy?
- Zbadaj odniesienia. Czy autor powołuje się na rzetelne źródła?
- Sprawdź, czy tekst nie zdezaktualizował się. Kiedy został zamieszczony lub wydany?
- Oceń, czy tekst jest ładnie i poprawnie napisany. Zwykle duża wiedza idzie w parze z wysoką kulturą językową.

POMYSŁ NA LEKCJĘ

Blog, forum internetowe, codzienna gazeta, a nawet encyklopedia — w każdym przypadku powinniśmy być krytyczni względem czytanych materiałów. Wszystkie należy sprawdzić pod kątem wiarygodności, aktualności i przydatności. Warto również pamiętać o różnicy między informacją a opinią. Nie każdy tekst przedstawia informacje w bezstronny sposób. Natomiast opinie, nawet jeśli nie odpowiadają naszym przekonaniom, mogą okazać się przydatne.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że należy krytycznie podchodzić do źródeł informacji;
- pamiętają o konieczności zweryfikowania informacji przed jej wykorzystaniem — np. przez sięgnięcie do innych źródeł;
- rozumieją różnicę między informacjami a opiniami;
- wiedzą, w jaki sposób ocenić wiarygodność zdobytych informacji.

Przebieg zajęć

1.

Czas: 15 min

Forma: praca indywidualna, dyskusja

Pomoce: **karta pracy „Korzyści z podejrzliwości, czyli o wiarygodności informacji”**

Rozdaj wszystkim uczestnikom i uczestniczkom zajęć zadanie 1 z **karty pracy „Korzyści z podejrzliwości, czyli o wiarygodności informacji”**.

Poproś o zapoznanie się ze wskazanymi tytułami. Podkreśl, że artykuły o tych tytułach znalazły się na pierwszych stronach gazet. Każdy z zestawów zawiera tytuły dotyczące tekstów opisujących to samo wydarzenie, a artykuły zostały opublikowane tego samego dnia.

Po zapoznaniu się przez uczestników i uczestniczki z tytułami zadaj pytanie: czy poszczególne tytuły opisują wydarzenia w ten sam sposób?

Jako pytania pomocnicze rozważ:

- Co różni poszczególne tytuły?
- Czy tytuły zawierają wyłącznie „suche” fakty?
- Czy tytuły odwołują się za każdym razem do tych samych emocji?
- Czy możemy domyśleć się, co chciała osiągnąć osoba nadająca tytuł — czy chciała nas tylko poinformować o wydarzeniu?

Celem ćwiczenia jest uświadomienie uczestnikom i uczestniczkom zajęć, że nie istnieją obiektywne źródła informacji. To samo wydarzenie może zostać przedstawione w odmienny sposób w zależności od światopoglądu i preferencji piszących. Nie można zatem polegać wyłącznie na jednym źródle wiedzy, za każdym razem konieczna jest weryfikacja poznanych treści.

2.

Czas: 20 min

Forma: praca w grupach

Pomoce: **karta pracy „Korzyści z podejrzliwości, czyli o wiarygodności informacji”**

Poproś uczestników i uczestniczki o pracę w parach. Rozdaj zadania 2.1 i 2.2 z **karty pracy „Korzyści z podejrzliwości, czyli o wiarygodności informacji”**. Każda para powinna otrzymać jedno zadanie.

Poproś pary o wykonanie otrzymanego zadania.

3.

Czas: 10 min

Forma: dyskusja

Pomoce: tablica, kreda lub marker

Poproś po 2–3 pary realizujące zadania 2.1 i 2.2 o przedstawienie wyników pracy. Zachęć pozostałych uczestników i uczestniczki zajęć do wygłaszania uwag i komentarzy.

Po prezentacjach wyników pracy, uzgodnij z grupą 3–4 kryteria służące ocenie poziomu wiarygodności artykułów informacyjnych oraz opinii (komentarzy). Ustalone kryteria zapisz na tablicy.

Przykładowo:

artykuły informacyjne

- pochodzą z pewnego źródła
- zawierają możliwie kompletne i aktualne informacje
- zawierają wiedzę o faktach (wydarzeniu lub postaci), nie oceniając przekazywanych informacji
- ...

opinie

- dotyczą prawdziwych wydarzeń lub postaci, jednak mogą różnie je oceniać
- są przekonujące, przywołują przykłady i argumenty
- odpowiadają naszemu zdaniu lub są nam przydatne
- ...

Jako pytania pomocnicze rozważ:

- W jaki sposób odróżnić opinię od artykułu informacyjnego?
- Co cechuje opinię, a co artykuł informacyjny?
- Czy gazety codzienne i portale internetowe zawierają wyłącznie artykuły informacyjne?
- W jaki sposób możemy zweryfikować autentyczność informacji?
- W jaki sposób możemy zweryfikować wiarygodność opinii?
- Czy to, że nie zgadzamy się z daną opinią, oznacza, że jest ona nieprawdziwa?

Celem ćwiczenia jest uświadomienie różnic pomiędzy informacjami a opiniami oraz wskazanie odmiennych sposobów ich weryfikacji.

[\[Otwórz wideo w serwisie YouTube\]](#)

Jacek Żakowski — media społecznościowe, Fundacja Dobrego Odbioru, źródło: [Civilia.pl](#), CC BY-SA

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- potrafią rozróżnić informację od opinii?
- podchodzą krytycznie do pozyskiwanych informacji i pamiętają o konieczności ich weryfikacji?
- wiedzą, że nie ma obiektywnych źródeł informacji? (→ rozważ realizację lekcji „[Gdzie szukać informacji?](#)”)
- rozumieją kryteria służące weryfikacji informacji oraz opinii?
- wiedzą, że artykuły informacyjne często zawierają również opinie osób je piszących?

Opcje dodatkowe

Zajęcia mogą zostać rozbudowane w pierwszym ćwiczeniu o szczegółową analizę wymienionych tytułów. Poproś uczestników i uczestniczki o zaznaczenie krzyżykiem tych tytułów, które wzbudzają ich największe zainteresowanie — tych, które są interesujące na tyle, że zachęcają do sięgnięcia do tekstu. Następnie poproś o zaznaczenie kółkiem tych tytułów, które zawierają jak najwięcej informacji z tekstu, którego dotyczą. Zapytaj, czy oznaczenia krzyżykiem i kółkiem dotyczą tych samych tytułów. (Przykładowo: zestaw 4. tylko tytuł nadany przez „Rzeczpospolitą” mówi, że mamy do czynienia z samobójstwem; większy ładunek emocji zawierają tytuły z „Dziennika” i „Gazety Wyborczej”). Zapytaj, które tytuły — informacyjne czy odwołujące się do emocji — są częściej stosowane i dlaczego?

Celem ćwiczenia jest zwrócenie uwagi na fakt, że współczesne media nie tylko przekazują informacje, ale również konkurują między sobą o naszą uwagę. Nawet dzienniki informacyjne odwołują się do naszych emocji, starając się nas przekonać do lektury konkretnego artykułu. Ważne, aby odróżnić informację od komentarza redakcyjnego i pamiętać, że osoby piszące artykuły z reguły zawierają w nich własne zdanie, a nie tylko „suche” fakty.

MATERIAŁY

- karta pracy „**Korzyści z podejrzliwości, czyli o wiarygodności informacji**”.

ZADANIA SPRAWDZAJĄCE

Zadanie 1.

Wskaż, w jaki sposób można zweryfikować informacje i opinie pochodzące z danych źródeł (odpowiedzi poprawnych może być więcej niż jedna):

1. artykuł z Wikipedii o fotosyntezie
 - ☒ encyklopedia PWN
 - ☐ informacje znalezione na blogu
 - ☒ artykuł w książce specjalistycznej
 - ☐ opinia kolegi
2. wiadomość z forum internetowego o najnowszych modelach iPhone'a
 - ☐ opinia kolegi
 - ☒ Wikipedia
 - ☒ gazeta codzienna
 - ☒ artykuł w magazynie dotyczącym technologii
3. opinia kolegi na temat nowości filmowej
 - ☒ gazeta codzienna zawierająca recenzje filmowe
 - ☒ forum internetowe
 - ☒ blog poświęcony filmom
 - ☒ youtube.com
4. informacje otrzymane od nauczyciela dotyczące znaczenia bitwy pod Grunwaldem
 - ☒ Wikipedia
 - ☒ encyklopedia PWN
 - ☐ opinia kolegów z klasy
 - ☒ praca naukowa poświęcona bitwie pod Grunwaldem
5. przepis kulinarny znaleziony na blogu
 - ☒ opinia rodziców
 - ☒ przeglądarka Google
 - ☐ encyklopedia PWN
 - ☒ książka kucharska
6. opinie na temat stylu gry polskiej reprezentacji w piłkę nożną zamieszczone w felietonie opublikowanym w tygodniku
 - ☒ magazyn poświęcony piłce nożnej
 - ☐ opinia kolegów
 - ☐ opinia nauczyciela
 - ☐ inny felieton na ten sam temat opublikowany w tej samej gazecie

SŁOWNICZEK

- **obiektywność informacji:** brak naznaczenia informacji osobistym doświadczeniem autora jej przekazu, jego poglądami czy subiektywnym punktem widzenia. Całkowita obiektywność to sytuacja idealna, niemal nigdy niemożliwa do spełnienia.
- **wiarygodność informacji:** stopień, w jakim informacja jest godna zaufania.
- **źródło informacji:** obiekt przekazujący informacje. Źródła informacji mogą być drukowane (np. książki, mapy), elektroniczne (strony www, blogi, fora internetowe) lub osobowe (inne osoby, od których możemy się czegoś dowiedzieć). Do każdego źródła należy odnosić się krytycznie, badać jego wiarygodność.

CZYTELNIA

- Bednarek-Michalska Bożena, **Ocena jakości źródeł internetowych z zakresu nauk technicznych w portalu BazTOL** [online], Toruń 2007, [dostęp: 31.12.2012], Dostępny w Internecie: http://baztol.library.put.poznan.pl/baztol/docs/baztol_ocena_jakosci.pdf.
- Dyczewski Leon, **Kryteria rzetelnej informacji** [W:] **Jaka informacja?**, red. Dyczewski Leon, Lublin 2009, s 25–32.
- Wikipedia, **Weryfikowalność**, dostęp: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Weryfikowalno%C5%9B%C4%87>
- Zieleniewska Aleksandra, **Misja informowania. Grunt to nie mylić ról** [online], [dostęp: 31.12.2012], Dostępny w Internecie: <http://e-lekcje.org/pomoce-naukowe/misja-informowania.html>.

Tekst: Urszula Dobrowolska, scenariusz: Michał Wysocki, konsultacja merytoryczna: Justyna Jasiewicz. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji [Creative Commons Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by/3.0/).

Źródło: <http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/korzysci-z-podejrzliwosci-czyli-o-wiarygodnosc-informacji/>.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa:

Język polski, III poziom edukacyjny
Cele kształcenia

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.
II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

Wiedza o społeczeństwie, III poziom edukacyjny
Cele kształcenia
I. Wykorzystanie i tworzenie informacji.
Treści nauczania
Środki masowego przekazu.

Informatyka, III poziom edukacyjny
Cele kształcenia
II. Wyszukiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji z różnych źródeł; opracowywanie za pomocą komputera: rysunków, tekstów, danych liczbowych, motywów, animacji, prezentacji multimedialnych.

Nowa podstawa programowa:

Język polski, VII-VIII klasa
Treści nauczania
Uczeń wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego.
Uczeń porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie.
Uczeń gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi.
Uczeń rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji.
Uczeń rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy.
Uczeń rozwija nawyki systematycznego uczenia się.
Uczeń rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

Informatyka, VII-VIII klasa
Treści nauczania
Uczeń ocenia krytycznie informacje i ich źródła, w szczególności w sieci, pod względem rzetelności i wiarygodności w odniesieniu do rzeczywistych sytuacji, docenia znaczenie otwartych zasobów w sieci i korzysta z nich.

Język polski, liceum i technikum
Treści nauczania
porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach.
korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;
dokonuje krytycznej selekcji źródeł.
gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych.
korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość.